

Вероніка ТОРМАХОВА,

orcid.org/0000-0003-3821-0655

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва

Київського національного університету культури і мистецтва
(Київ, Україна) *nikusya2008@ukr.net*

СТИЛЕУТВОРЕННЯ В НЕАКАДЕМІЧНІЙ МУЗИЦІ

У статті розглянуто проблему стилеутворення в неакадемічній музиці. Наголошується на тому, що більшість напрямів неакадемічної музики – джаз, рок та поп – є найбільш комерційно успішними та розвиненими в музичній культурі сьогодення. Вказано, що протягом останніх десятиліть можна спостерігати формування та утвердження напрямів неакадемічної музики, які міцно вкоренились у рамках культури сьогодення. Разом із тим досить важко проаналізувати весь цей масив мистецьких явищ. Тому доцільно виділити ті базові принципи, які пов'язані з процесом формування нових стилів. Загальну динаміку стилеутворення в цьому пласті музичної культури можна представити як результат синтезу тих явищ, які існували відокремлено та незалежно одне від іншого. Для мистецької практики характерне постійне відродження певних шарів музичної культури, які включають сучасні елементи. Причому наявні приклади того, що напрями аудіовізуальної культури сьогодення спираються на різні феномени. У візуальному оформленні може бути наявна мода 90-х років ХХ століття, проте в музичному вимірі часто використовуються риси блюзу, до якого залучаються сучасні технології. Велику роль відіграє використання семплювання, обробки звучання у реальному часі, застосування лупів тощо. Наголошено, що пошук оптимальних компонентів, які можна змішати, стає основою сучасної стратегії стилеутворення в неакадемічній музиці. Такі напрями, як соул та нео-соул, увібрали чимало джазових елементів, спираються на такі жанри, як госпел, блюз. Для низки напрямів характерне звернення до імпровізаційності. Процес формування нових напрямів відбувається шляхом поєднання традиційних та новаційних начал. Для мистецької практики характерний постійний «ренесанс» найбільш життєвих форм, які відновлюються на принципово іншому якісному рівні.

Ключові слова: неакадемічна музика, рок, поп, соул, стиль, джаз, блюз.

Veronika TORMAKHOVA,

orcid.org/0000-0003-3821-0655

Candidate of Art History, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Musical Art
of Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine) *nikusya2008@ukr.net*

CREATION OF STYLES IN NON-ACADEMIC MUSIC

The article deals with the problem of creation of style in non-academic music. Attention is drawn to the fact that areas of non-academic music - jazz, rock and pop - are among the most commercially successful and advanced in the music culture of today. It has been stated that over the last decades, it is possible to observe the formation and approval of a number of non-academic music trends that are firmly established within the culture of today. However, it is quite difficult to analyze this whole array of artistic phenomena. Therefore, it is advisable to highlight those basic principles that are associated with the process of forming new styles. The general dynamics of style formation in a given layer of musical culture can be represented as a result of the synthesis of those phenomena that existed separately and independently of one another. The practice of art is characterized by the constant revival of certain layers of musical culture, which include modern elements. Moreover, there are examples that the trends of audiovisual culture today are based on different phenomena. In the visual design may be the fashion of the 90s of the XX century, but in the musical dimension are often used features of the blues, which involve modern technology. Significant role is played by the use of sampling, real-time sound processing, the use of magnifiers, etc. It is emphasized that the search for optimal components that can be mixed becomes the basis of a modern strategy of style formation in non-academic music. Directions such as soul and neo-soul have absorbed many jazz elements and rely on genres such as gospel, blues. A number of areas are characterized by an appeal to improvisation. The process of forming new directions is done by combining traditional and innovative principles. For artistic practice there is a constant “renaissance” of the most vital forms, which are restored to a fundamentally different quality level.

Key words: non-academic music, rock, pop, soul, style, jazz, blues.

Постановка проблеми. Неакадемічна музика займає значне місце в культурі сучасного суспільства. Вона вражає різноманіттям, адже представлена значною кількістю напрямів, що поділяються на чимало стилів. При цьому відбувається постійний процес трансформації стилів, а також появи нових. Висвітлення закономірностей, які пов'язані з формуванням стилів у рамках неакадемічної музики, є актуальним та мало дослідженим питанням, адже потребує залучення міждисциплінарного підходу та аналізу різних мистецьких практик.

Аналіз досліджень. Розвідки у сфері неакадемічної музики наявні в низці робіт. Зокрема велике значення мають роботи В. Конен, в яких авторка висвітлює генезис стилів, що належать до «третього пласту». Питання, що стосуються сучасної виконавської практики, зокрема особливості напряму соул, а також певних вокальних технік висвітлено в роботах А. Попової та К. Федосенко. Специфіка неакадемічної музики побіжно згадується в роботі В. Холопової. Проблеми сучасного музичного мистецтва окреслюються в працях закордонних авторів А. Браун, М. МакНайт та Б. Несман. Проте відсутні роботи, де б систематизувався та узагальнювався процес стилеутворення в мистецькій неакадемічній практиці.

Мета статті полягає в аналізі специфіки формування стилів у рамках неакадемічної музики, а також наголошенні на тих провідних тенденціях, які характерні для музичної культури ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Неакадемічна музика нині є одним із найбільш комерційно успішних та розвинених напрямів музичної культури. В той час як продовжують існувати академічна серйозна музика, а також фольклорні форми, вони не можуть претендувати на такий самий рівень популярності та відомості широким колам, як неакадемічна. Термін «неакадемічна музика» є не єдиним, що використовується в роботах сучасних авторів. Сучасна дослідниця В. Холопова звертається до терміна «легка» музика в значенні «розважальної», яка є протилежністю до серйозної, академічної. «Історія Європи визначила і сутність того пласта культури, який в сучасній культурології отримав назву академічна музика, або «серйозна музика», на противагу «легкій музиці», «розважальній музиці»» (Холопова, 2015: 3).

Протягом останніх десятиліть можна спостерігати формування та утвердження напрямів неакадемічної музики, які міцно вкоренились у рамках культури сьогодення. Разом із тим досить важко проаналізувати весь цей масив мистецьких явищ. Цієї думки дотримується А. Браун, який вказує, що «нелегко говорити про те, як мистецтво трансформу-

ється та що відбувається з нами завдяки ньому. Багатьом, хто працює у мистецтві, включаючи тих, хто робить це через нашу віру в трансформативну силу мистецтва, не вистачає слів для передачі наслідків його впливу. Де мова? Чи є якийсь таємне слововмістище, яке кує новий лексикон? Кому слід довірити цю важливу роботу?» (Brown, 2006: 18).

Власне ще більш складним завданням постає не лише аналіз, а й процес кристалізації певних положень, які б мали не констатуючий, а узагальнюючий характер. Проте дозволимо собі певним чином виокремити шляхи формування стилів у рамках джазової, рок та поп-музики. Загальну динаміку стилеутворення в цьому пласті музичної культури можна представити у вигляді таких положень:

1) синтезування тих явищ, які існували відокремлено та незалежно одне від іншого;

2) відродження певних стилів шляхом їх оновлення, що призводить до появи нових.

Чимала строкатість сучасної джазової культури є такою, яка надзвичайно добре відповідає тим теоретичним принципам, що були висловлені мислителями, які узагальнювали риси постмодернізму. Зараз превалюють у мистецькій практиці цитатність, колажність, повторення та явище римейку. Одночасно існують різні мистецькі форми, що ускладнює змогу говорити про всі стилі, які можна об'єднати в рамках такого напряму, як джаз. Разом із тим доречним є виділення певних ознак, що притаманні сучасній джазовій та поп-культурі.

Проте це неможливо без виділення базових принципів, які були характерні для них на етапі формування. Більшість дослідників вказують на те, що, лише знаючи історію, можна «передбачити» майбутнє. В. Конен, відома дослідниця музики «третього пласту», вказувала, що естетичні витоки різних форм «масової» музики є різними, що й зумовило їх відмінність. «У чому новизна і художня специфіка джазу і року, які в моєму уявленні уособлюють масове музичне мистецтво ХХ століття? На це кардинальне питання неможливо знайти відповідь, якщо не усвідомити, в чому суть їх розбіжності й одночасно спорідненості з минулим. І тут перш за все виникає питання про їх естетичні витоки» (Конен, 1994: 3). Джаз у своїй основі є вже синтетичним утворенням. У ньому тісно переплелись етнічні витоки африканської культури – ритми, ладова основа та жанри, що сформувались у процесі зіткнення із християнськими релігійними уявленнями (спірічуел, госпел та блюз) та європейською академічною музичною практикою. Становлення джазу пройшло етап поступової кристалізації базових ознак та принципів. Поєднання ознак різних культур спричинило формування не штучного

музичного шару, а такого, який став неординарним та неповторним. Джазове мистецтво стало символізувати свободу, що проявлялась у ритмічній структурі, свінгуванні, а також імпровізуванні. Базовим принципом джазу стало саме формування імпровізації. Вона наявна у всіх напрямках джазу, проте не можна говорити про тотальну некерованість імпровізування соліста чи групи виконавців. Вона розгортається за певними правилами. Це індивідуальне висловлювання соліста, яке допомагає вступати в комунікацію з іншими учасниками гурту, а також публікою.

Для рок-музики виток став той самий блюз, що й у разі джазової музики. Замість тотальної наспівності, яка була характерна для мелодики академічної традиції, в ній наявне мовне начало, адже, за висловлюванням В. Конен, це є «проспівана мова». Мелодика блюзу «відтворює мовне інтонування, поза слова вона «не співається» (на відміну від європейської мелодики, яка являє собою самостійне музичне явище, яке не підпорядковане законам мови). Від блюзової мелодійної структури, її нерозривного зв'язку з мовним інтонувати, з промовленим словом і тягнеться пряма спадкоємна нитка до набагато пізнішого явища – року» (Конен, 1994: 79).

Окрім блюзу, який згодом становив основу багатьох напрямів поп-музики сьогодення, як базовий компонент до рок-стилістики увійшла й музика кантрі. Вона базувалась на фольклорі європейського походження, який включав не лише кельтські мотиви, а й англійські. Вона була, по суті, комерціалізованою формою «селянської» музики. Їй були притаманні досить різкі звучання струнно-щипкових інструментів - гітари, банджо, а також струнно-смичкових - скрипки-фідл. Така сама специфічна манера звуковидобування була притаманна і вокальній лінії, де превалювало різке звучання, що становило основу сучасної поп-манери тванг.

Загалом блюз вплинув на формування таких напрямів, як ритм-енд-блюз, соул, згодом й нео-соул. В основному блюз вплинув на специфіку мелодики, на виконавську манеру. Причому він поширився і в сучасній практиці. «Блюзова мелодика включає і прийом глісандо, і прямі вигуки, і уявне огрубіння хрипкої вокальної манери, і багато іншого, що до цього було чуже традиційній мелодії Заходу. Мистецтво блюзу живе і розвивається донині, але його мелодійний стиль представляє самостійний інтерес як явище, що у величезній мірі підготувало виразні прийоми джазу. Не тільки в ранньому джаз-бенді, а й в новітніх джазових школах збережений і продовжує розвиватися принцип неакадемічного інтонування» (Конен, 1994: 79). Соул виникає в середині XX сто-

ліття в США, його засновниками є Рей Чарльз та Джеймс Браун. Своєю чергою соул увібрав чимало від джазу, принаймні, в нього були ті самі витюки, що й у джазу, – це госпел, блюз, окрім цього, соул-музика містила й імпровізаційність, характерну для джазу, проте ототожнювати ці напрями було б невірно. Акцент робився на вокальному началі, в той час як джазова музика цього періоду перейшла до імпровізацій на ритм, гармонію, лади і фактично відмовилась від яскравого мелодійного начала. «Ця танцювальна, легка для сприйняття музика принесла з собою незвичну імпровізаційність, що походила від співу госпел та блюзу і проявлялась у віртуозних вокальних партіях, що будувались на звуках мінорної пентатоніки, на численних розспівах основних фраз, що призводили до яскравих кульмінацій і демонстрації усього вокального діапазону співака» (Попова, Федосенко, 2020: 229).

Вже з розвитком соул-музики виникає напрям нео-соул, для якого характерне поєднання елементів соул, ритм-енд-блюзу, а також етнічної музики африканських народностей. Для нього характерний більш експериментальний та істотно авангардний характер. Деякі дослідники наголошують, що цей напрям на філософсько-естетичному рівні виступає втіленням ідеології афро-футуризму. Така представниця цього напрямку, як Еріка Баду, у творах намагається створити «уявні простори, населені доколониальною африканською духовністю. Вона поєднує давньоєгипетський символізм та містику долини Нілу з атомною теорією та натяками на космічні подорожі, щоб народити безсоромно гібридну, створену самостійно версію чорного людства, яка жестує громадянським правам та цінностям чорної націоналістичної епохи, які були невід'ємними для соул-музики» (McKnight, 2007: 698).

Отже, можна зазначити, що для мистецької практики характерне постійне відродження певних шарів музичної культури, які включають сучасні елементи. Причому наявні приклади того, що напрями аудіовізуальної культури сьогодення спираються на ті феномени, що дають змогу говорити про включення різних стилів. У візуальному оформленні може бути наявна мода 90-х років XX століття, проте в музичному вимірі будуть як риси блюзу, так і сучасних технологічно орієнтованих напрямів, які неможливі без використання приладів для семпловання, обробки звучання в реальному часі, застосування лупів тощо. Саме пошук оптимальних компонентів, які можна змішати, стає основою сучасної стратегії стилеутворення в неакадемічній музиці.

Такий сучасний виконавець, як Joji, в композиціях яскраво поєднує елементи, які відсилають до традиційних форм, як-от джаз, разом із тим у них наявні

й принципово інші, які включають рок-стилістику. Наприклад, у композиції «You Suck Charlie» виконавець використовує типовий фортепіанний склад, що нагадує джазову баладу ери комерційного свінгу. В інших піснях, як у «Will Ne» з мініальбому «In Tongues», використовуються елементи психоделіки, лаунж-музики.

Стиль виконавця The Weeknd поєднує елементи різних епох. Візуальні виміри його відеокліпів з альбому «After Hours», що вийшли в 2020 році, передають стилістику 70–90-х років ХХ століття. Загалом створюється психоделічна картина, яка натхненна різними кінострічками, як-от: «Страх і огида в Лас-Вегасі», «Джокер», «Казино». Досить неоднозначним є те, що виконавець обрав одну зачіску та один і той самий червоний костюм у всіх кліпах з альбому. У музичному плані альбом «After Hours» корелює з різними стилями, як сучасними, так і тими, що вже відійшли в минуле. Наявні ознаки стилю диско, new wave, який був поширений у музиці 70-х років, dream pop (80-ті роки), також можна говорити про приналежність до сучасного стилю нео-соул, який відіграє синтезуючу роль щодо напрямів неакадемічної музики ХХ століття. Діяльність цього співака вважається такою, що може стосуватися напряму PBR&B, який іноді ще називають інді R&B, наго-

лошуючи на тому, що в ньому відтворені елементи музики 80-х років. «Безліч цієї музики наповнена луною і піднесенням, із частим використанням синтезаторів і фільтрованих барабанів, що акустично віддає данину вінтажному звуку 80-х Принса. Крім того, здебільшого немає відчуття, що ці артисти продають секс як основну страву. Гарзд, вони, як і раніше, про нього співають, причому у відвертих деталях, але в тій самій мірі, що і про наркотики, духовні цінності або особисту філософію. Ви не отримаєте такого тематичного розмаїття від більшості сучасних R&B-співаків» (Neasman, 2012).

Висновки. Стилеутворення в неакадемічній музиці відбувається шляхом синтезу різних явищ музичної культури. Джаз, рок та поп-музика сформувались під впливом таких жанрів, як блюз, госпел, кантрі, академічна музична практика. Відповідно, і подальший процес формування нових напрямів відбувається шляхом поєднання традиційних та новачійних начал. Як правило, за основу береться один стиль, який потім осучаснюється завдяки новітнім технологічним принципам, а також поєднанню з тими, які раніше навіть не прагнули поєднувати. Для мистецької практики характерний постійний «ренесанс» найбільш життєвих форм, які відновлюються на принципово іншому якісному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конен В. Третий пласт. Новые массовые жанры в музыке XX века. Москва : Музыка, 1994. 160 с.
2. Попова А. Б. Техніка тванг у сучасній виконавській практиці. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство*: тези доповідей Міжнарод. наук.-практ. конф., Київ, 25–26 березня, 2020 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 223–225.
3. Попова А. Б., Федосенко К. М. Традиції стилю соул у вітчизняній вокальній практиці. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство* : тези доповідей Міжнарод. наук.-практ. конф., Київ, 25–26 березня, 2020 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 228–230.
4. Холопова В. Н. Российская академическая музыка последней трети XX – начала XXI века. Москва, 2015. 227 с.
5. Brown A. An Architecture of Value. *GIA Reader*, 2006. Vol 17, No 1. Pp. 18–25.
6. McKnight M. D. Afrofuturism and post-soul possibility in black popular music. *African American Review*. 2007. Vol. 41. No. 4. Post-Soul Aesthetic. Pp. 695–707.
7. Neasman B. Changing of the guard: How Frank Ocean, Miguel and more helped R&B find its soul again. *The Grio*. NBC News (4 жовтня 2012). URL: <https://thegrio.com/2012/10/04/changing-of-the-guard-how-frank-ocean-miguel-and-more-helped-rb-find-its-soul-again/> (дата звернення 10.04.2020).

REFERENCES

1. Konen, V. (1994). Tretij plast. Novye massovye zhanry v muzyke XX veka [The third layer. New popular genres in the music of the twentieth century], Moscow: Musika, 160 p. (in Russian).
2. Popova, A. B. (2020). Tekhnika tvanh u suchasnyy vykonavskyy praktytstsi [Twang technique in contemporary performing practice]. *Ukraina u svitovykh hlobalizatsiynykh protsesakh: kultura, ekonomika, suspilstvo*: tezy dopovidei Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kyiv, 25–26 berez., 2020 r. Kyiv: Vyd. tsentr KNUKiM, pp. 223–225 [in Ukrainian].
3. Popova, A. B., Fedosenko, K. M. (2020). Tradyttsii styliu soul u vitchyzniansnii vokalnii praktytstsi [Soul style traditions in domestic vocal practice]. *Ukraina u svitovykh hlobalizatsiynykh protsesakh: kultura, ekonomika, suspilstvo*: tezy dopovidei Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kyiv, 25–26 berez., 2020 r. Kyiv: Vyd. tsentr KNUKiM, pp. 228–230 [in Ukrainian].
4. Holopova, V.N. (2015). Rossijskaja akademicheskaja muzyka poslednej trety XX – nachala XXI veka [Russian academic music of the last third of the XX – early XXI century]. Moscow, 227 p. [in Russian].
5. Brown, A. (2006). An Architecture of Value. *GIA Reader*. Vol 17. No 1. Pp. 18–25 [in English].
6. McKnight, M. D. (2007). Afrofuturism and post-soul possibility in black popular music. *African American Review*. Vol. 41. No. 4. Pp. 695–707 [in English].
7. Neasman B. Changing of the guard: How Frank Ocean, Miguel and more helped R&B find its soul again. *The Grio*. NBC News (4 october 2012). URL: <https://thegrio.com/2012/10/04/changing-of-the-guard-how-frank-ocean-miguel-and-more-helped-rb-find-its-soul-again/> (Last accessed: Apr. 10, 2020) [in English].